

8. *Secunda conclusio.* — Dico secundo: unam accidens vere potest exercere causalitatem materialem, respectu alterius sibi proportionati. Hæc assertio sequitur ex priori, nam subjectum recipiens in se formam, propriam causalitatem materialem exercet erga illam; sed unum accidens est proximum subjectum recipiens in se aliud accidens; ergo. Secundo, quia accidens, quod in alio recipitur, pendet ab eo in esse et fieri; et non ut ab efficiente, formaliter ac præcise loquendo ex vi receptionis, quæ interdum potest re ipsa separari ab effectione, ut patet in quantitate, quæ non facit albedinem, quam in se recipit; unde albedo non pendet ab illa, media actione, sed media unione et inhæsiōne; pertinet ergo illa dependentia ad materialem causalitatem. Tertio, accidens, quod alteri inhæret, est forma ejus, unde actus vitales dicuntur actus secundi potentiarum, quia illas ultimo actuant et informant, et albedo denominat superficiem albam, ut informans illam; ergo, e converso, accidens recipiens aliud exercet materialem causalitatem circa illud.

9. *Quæstioncula tractatur et resolvitur.* — Sed quæret aliquis, cum unum accidens causat aliud materialiter, an solum illud proxime concurrat in eo genere, vel etiam ipsum subjectum, aut aliquod aliud accidens. Respondent aliqui, quædam esse accidentia simplicia, id est, nec formaliter, nec identice composita ex variis entitatibus, ut est albedo, visio, etc.; alia vero composita ex variis entitatibus, quæ compositio nunquam reperietur in accidentibus quæ propriam habent entitatem; nam, licet in eis esse possit compositio intensionis vel extensionis, hæc tamen in ordine ad subjectum comparatur per modum simplicis entitatis; in accidentibus autem quæ sunt modi rerum, interdum reperitur illa compositio; verbi gratia, præsentia localis panis non tantum est in quantitate, sed etiam in substantia panis, unde integra illa præsentia composita est ex præsentia substantiæ, et præsentia quantitatis. De prioribus ergo accidentibus, quando unum inest substantiæ, medio alio, aiunt materialem causalitatem per solum accidens proxime exerceri, et e converso unionem seu inhærentiam accidentis per se et immediate terminari ad solum accidens, ad subjectum vero alterius accidentis, non nisi remote, et quasi per accidens; nam, cum tale accidens sit simplex modus, aut simplex entitas, non potest immediate

uniri pluribus rebus: sic Ocham, 4, quæst. 4, ait accidens simplex non posse esse, nisi in subjecto æque simplici.

10. At vero, quando accidens est compositum modo explicato, adæquate est in subjecto composito; et ideo, licet secundum unam partem sit in altero accidente, secundum aliam esse potest immediate in substantia; atque ad hunc modum dici solet, quantitatem discretam esse in multis subjectis partialiter, de quo suo loco. Atque in hac posteriori parte non est in re difficultas, quamvis esse possit quæstio de nomine, an illud sit dicendum unum accidens, vel potius duo, cum in re sint ita distincta, ut possit unum sine alio manere; sicut de facto destructa fuit præsentia substantiæ panis, et mansit præsentia quantitatis, et potuisset etiam contrario modo fieri. Unde non est dubium quin illæ præsentia sint in re distinctæ, et diversarum rationum. An vero propter aliqualem unionem dicendæ sint componere unam, nil interest ad rem præsentem, et videtur quæstio de modo loquendi.

11. De priori autem parte major dubitatio est, nam illud principium, quod accidens simplex in entitate sua non possit immediate et adæquate recipi in subjecto composito, neque est certum, neque videtur necessarium. Nam imprimis multi ita censent de omnibus accidentibus corporalibus, quod sint per se primo in composito substantiali, saltem quando ex utraque parte est materiale (quæ opinio ex hoc præcise, quod subjectum sit compositum, et forma accidentalis sit simplex, non involvit repugnantiam); ergo eadem ratione esse poterit in composito accidentali. Item, interdum unum et idem accidens, vel accidentalis modus respicit duas res distinctas, ut modus unionis et respicit vel afficit rem quam unit, et rem cui unit; ergo similiter una entitas accidentalis potest per se primo respicere duas res, ut componentes unum adæquatum subjectum, verbi gratia, materiam et quantitatem, ut componunt hoc subjectum quantum. Denique in hoc nulla apparet intrinseca repugnantia. Existimo ergo ex hoc principio non posse generaliter definiri, quando unum accidens inest substantiæ mediante alio, an substantia ibi concurrat solum remote, vel etiam proxime, nec invenio aliud generale principium ex quo id possit universaliter expediri.

12. Quapropter respiciendum censeo ad naturam uniuscujusque accidentis, et ad effectum formalem ejus; nam, si effectus for-

malis accidentis ob specialem naturam suam non postulat immediatum concursum materialem substantiæ, verisimilius est substantiam tantum concurrere remote, et immediate solum inhæreere unum accidens in alio, atque ita absolute affirmat Durandus, loco supra citato. Et ratio est, quia si illa causa proxima est sufficiens, superfluum erit aliam addere. Atque hoc modo existimo albedinem et similes qualitates inhæreere quantitati, ita ut modus inhærentiæ earum in sola quantitate proxime terminetur. Cujus signum optimum est, quia, sublata materia, et manente quantitate, conservatur eadem inhærentia. Neque est ali-quod aliud signum, vel indicium, quod ad effectum formalem horum accidentium amplius requiri ostendat.

13. At vero, si est aliquod accidens quod ex suo speciali modo informandi requirat immediatam inhærentiam, non solum ad aliquam facultatem, sed etiam ad ipsam substantiam rei, non repugnabit ita fieri. Hoc specialiter adverte propter actus vitales, verbi gratia, intellectus aut voluntatis, quos aliqui putant ita esse in facultatibus, ut ipsam etiam animæ vel Angeli substantiam immediate attingant propter intrinsecum modum efficiendi vitalis actus, et quia ita essentialiter est actus immanens, ut immediate afficiat totum principium intrinsecum, immediate in illum influens; hoc autem principium, ut hi auctores consequenter opinantur, non est sola potentia, sed ipsa etiam substantia Angeli vel animæ. Quæ sententia ex vi causalitatis materialis non repugnat, ejus tamen veritas alibi examinanda est. Atque eodem modo est probabile, quod in Theologia aliqui censent, habitus per se infusos, sicut simul concurrunt active cum potentiis ad eliciendos actus supernaturales, ita etiam concurrere materialiter ad recipiendos illos; hoc enim (si aliunde probetur necessarium, aut magis connaturale talibus actibus) non repugnat, ex eo quod potentia et habitus sunt res distinctæ, quia satis est quod uniantur et concurrant per modum unius integræ facultatis.

Responsio ad argumenta.

14. *Accidens an accidat accidenti.* — Fundamentum Gregorii non habet difficultatem; propositio enim Aristotelis, quod *accidens non accidit accidenti*, intelligenda est, ut *subjecto quod*, in priori sensu supra declarato. Quem sensum D. Thomas ibi indicat. Dici etiam posset, Aristotelem ibi non solum agere de

accidentali inhærentia, sed etiam de accidentali prædicatione, qua unum accidens omnino per accidens dicitur de alio, ut cum musicus dicitur esse albus; hujusmodi enim prædicatio non oritur ex eo, quod unum accidat alteri, sed quod ambo in uno tertio conjungantur. At vero interdum potest accidens prædicari de accidente, non omnino per accidens, ut in hac propositione: *Quantum est in loco*, aut, *Intellectuale intelligit*, *Appetitivum amat*; et in his non repugnat accidens inesse accidenti, modo superius exposito; et in eodem sensu non repugnabit accidens accidere accidenti, non mere per accidens, sed propter aliquem ordinem per se, quem inter se habeant, quo etiam modo superficies dicitur alba, et sic de aliis. Ad rationem respondetur, non repugnare quod res, quæ est forma respectu unius, sit potentia receptiva respectu alterius, quod patet in anima rationali, et in qualibet potentia passiva accidentali, et ex dictis in sect. 1 satis clarum est; neque hic occurrit nova difficultas.

DISPUTATIO XV.

DE CAUSA FORMALI SUBSTANTIALI.

Quoniam causa materialis et formalis mutuum habitudinem inter se dicunt, ideo eadem methodo, qua de materia disseruimus, dicemus prius de forma substantiali, et postea de accidentali, nam quæ de forma in communi desiderari poterant, vel tacta sunt in disputatione de causis in communi, vel explicabuntur distinctius in singulis membris, quæ in illa ratione communi solum analogice conveniunt. Tractando autem de substantiali forma, complebimus ea quæ de materia prima in hunc locum remisimus, propter intrinsecam connexionem inter ipsam et formam. Supponendum est autem hic non esse sermonem de forma extrinseca, quam exemplarem vocant, de qua infra dicemus, quia ut sic magis habet rationem efficientis quam formæ. Neque etiam de forma separata, ut solet natura Angelica, aut immaterialis nominari, non propter causalitatem, sed propter actualitatem seu pulchritudinem; sed agimus de sola forma informante seu recepta in materia, quia illa est quæ propria et specialem habet rationem causæ. Rursus vero dividi solet forma in physicam et metaphysicam: prior est, quæ veram e realem causalitatem formæ exercet, et ideo de illa principaliter dicendum

est. Quamvis enim physica forma dicatur, vel quia naturam rei principaliter constituit, vel quia per motum physicum principaliter investigatur, priusque in scientia physica consideratur, non tamen est extra metaphysicam considerationem, tum quia ratio formæ communis est et abstracta, tum etiam quia forma constituit essentiam, tum denique quia est una ex præcipuis causis. Quid autem per metaphysicam formam significetur, et quomodo hanc rationem causæ participet, in fine hujus disputationis subjiciemus.

SECTIO I.

An dentur in rebus materialibus substantiales formæ.

1. *Dubii rationes.* — Ratio dubitandi est primo, quia formæ substantiales nullo experimento cognosci possunt, nec sunt necessariæ ad omnes actiones et differentias rerum quas experimur; ergo non sunt sine causa introducendæ. Antecedens patet, quia ignis, verbi gratia, sufficienter intelligitur in suo esse constitutus, si concipiamus quamdam substantiam habentem perfectum et summum calorem cum siccitate conjunctum, etiam si substantia, his accidentibus subjecta, sit simplex; et hoc etiam satis est ad omnem actionem ignis, quam experimur, et ad transmutationem unius in aliud, quæ in hoc videtur consistere, quod illa substantia a summo frigore transit in summum calorem, et e converso. Hoc ergo satis est ad constitutionem, distinctionem, et actionem elementorum; idem ergo proportionaliter sufficit ad mistorum compositionem; hæc enim ex elementorum mixture procreantur.

2. Secundo involvi videtur repugnantia cum dicitur forma informans, et substantialis; nam vel est res subsistens, et nullo indigens subjecto sustentante, vel illo indiget: si primum habeat, non potest esse forma informans, quia repugnat, id, quod subsistens est, in alio recipi. Si secundum habeat, est forma inhærens; ergo accidentalis; non datur ergo substantialis forma.

3. Tertio, quia positus substantialibus formis, non potest intelligi quo modo fiant rerum transmutationes et generationes, nisi aliquid ex nihilo fiat, quod esse non potest juxta naturalia principia. Sequela patet, quia vel forma substantialis præexistit generationi, aut aliquid ejus, vel nihil. Primum dici non

potest, alias infinitæ formæ præexisterent in materia, et reipsa nihil de novo fieret, sed appareret. Neque etiam potest dici secundum, tum quia in eadem parte materiæ non potest esse aliquid formæ, quin sit tota forma, cum indivisibilis sit; tum etiam quia, etiamsi pars formæ præsit, et pars inducenda sit, hæc pars fiet ex nihilo; non enim potest ex priori parte fieri; restat ergo, ut dicatur tertium, quod tamen repugnat, et excedit vim naturalium agentium.

4. *Veteres philosophi formas substantiales nescivere.* — In hac quæstione antiqui philosophi fere omnes ignorarunt formas substantiales, ut constat ex his quæ supra retulimus de eorum opinionibus circa materiam primam, vel primum subjectum transmutationum naturalium; cum enim existimaverint illud subjectum esse completum ens actu, non potuerunt substantialem formam agnoscere; nam forma substantialis, et materia prima, quæ sit pura potentia, quasi correlativa sunt. Nonnulli etiam e posterioribus philosophis, saltem in elementis, negarunt substantiales formas. Ita significat Alexander Aphrodisæus, 12 Metaphysic., commento 12, quanquam ibi solum exempli causa, et secundum proportionem loqui videatur; et Philoponus, 2 de Gener., com. 7; et prius tenuit eandem sententiam Galenus, lib. 4 de Element.; et antea idem sensit Empedocles, qui mistorum formas non negavit, sed elementorum, ut significat Aristoteles, 1 Phys., text. 51, et 2 Physic., text. 22.

Quæstionis resolutio.

5. Dicendum vero est, omnes res naturales seu corporeas constare forma substantiali (præter materiam), tanquam principio intrinseco et causa formali. Hæc est sententia Aristotelis innumeris in locis, qui sæpe reprehendit veteres philosophos quod, fere prætermissa substantiali forma, omnem inquisitionem circa materiam adhibuerint, ut constat ex toto lib. 1 Physic., et lib. 2, cap. 1, ubi formam perfectiorem naturam dicit esse, quam materiam. Idem habet lib. 4 de Partibus animalium, cap. 4, et 7 Metaph., cap. 4, et lib. 12, cap. 2, ubi vocat formam *hoc aliquid*, quia complet substantiam, quæ est hoc aliquid; et ibidem, præsertim lib. 7 Metaphysic., vocat formam, *quod quid est*; et rationem reddit, quia ipsa est quæ constituit et distinguit rerum essentias. Præterea, lib. 2 de Anima, cap. 1, distinguit substantiam in materiam,

formam et compositum, et formam vocat *ἐν τῷ ἐξελθῶν*, de quo nomine multa erudite scribit Fonseca, lib. 1 Metaphys., in fine; communiter tamen docent scriptores vocem entelechiæ generaliore esse, et plura comprehendere quam substantialem formam; significat enim proprie perfectionem, seu actum perficientem rem. Per antonomasiam vero attribui solet formæ substantiali, quod sit præcipuus actus, et maxima perfectio rei substantialis. Aliis etiam nominibus solet ab Aristotele forma substantialis nominari, quæ inferius, explicando ejus causalitatem, adnotabimus. Non tamen fuit Aristoteles hujus veritatis inventor, nam ante eum substantialem formam agnovit Plato, ut constat ex Timæo ubi formas appellat vere *existentium simulaçhra*, id est, idearum participationes, cum tamen ipse non ponat ideas nisi substantiarum. Et ante Platonem nonnulli e philosophis creduntur substantiales formas attigisse, ut constat ex Aristotele, 1 de Partibus animal., c. 1, et aliis locis supra citatis. Jam vero est hoc dogma ita receptum in philosophia, ut sine magna ignorantia id negari non possit; estque ita consentaneum veritati fidei christianæ, ut ejus certitudo non parum inde augeatur; quare placet hujus veritatis probationem a quodam principio fide certo, et lumine naturali evidente inchoare.

Ex rationali cæteræ substantiales formæ colliguntur.

6. Prima igitur ratio sit, nam homo constat forma substantiali, ut intrinseca causa; ergo et res omnes naturales. Antecedens probatur, nam anima rationalis substantia est, et non accidens, ut patet, quia per se manet separata a corpore, cum sit immortalis; est ergo per se subsistens, et independens a subjecto; non est ergo accidens, sed substantia. Rursus illa anima est vera forma corporis, ut docet fides, et est etiam evidens lumine naturali; non enim potest esse substantia assistens, aut extrinsece movens corpus, alias non vivificaret illud, neque ex præsentia et conjunctione ejus essentialiter penderent opera vitæ; nec denique esset ipse homo qui intelligeret, sed quædam alia substantia illi assistens. Constat ergo homo corpore ut materia, et anima rationali ut forma; est ergo hæc anima substantialis forma; nam, ut infra declarabimus, nomine substantialis formæ nihil aliud significatur, quam substantia quædam partialis, quæ ita potest uniri materiæ,

ut cum illa componat substantiam integram ac per se unam, qualis est homo.

7. Prima vero consequentia probatur, supponendo sermonem esse de rebus naturalibus generabilibus et corruptibilibus, nam hæc sunt quoad hanc partem ejusdem ordinis cum homine, et inter eas potest esse transmutatio et vicissitudo; inde tamen facile concludetur a fortiori idem esse dicendum de incorruptibilibus corporibus, supposita sententia quam supra tractavimus de materia eorum. Hominis ergo compositio ex materia et forma substantiali ostendit esse in rebus naturalibus quoddam subjectum substantiale natura sua aptum, ut informetur actu aliquo substantiali; ergo tale subjectum imperfectum et incompletum est in genere substantiæ; petit ergo semper esse sub aliquo actu substantiali. Hoc autem subjectum non est proprium hominis, sed in aliis etiam rebus naturalibus reperitur, ut per se notum est; unde et ad generationem hominis supponitur, et ad nutritionem, et post ejus corruptionem manet; ergo res omnes naturales, quæ illo subjecto seu materia constant, constant etiam substantiali forma actuante, et perficiente subjectum illud. Præterea, ex eadem hominis compositione colligitur, aggregationem plurium facultatum vel formarum accidentalium in simplici subjecto substantiali non satis esse ad constitutionem rei naturalis; nam in homine sunt illæ facultates, et formæ accidentales, plures fortasse ac perfectiones quam in aliis naturalibus rebus, et tamen non sufficiunt ad constitutionem alicujus naturalis entis completi, sed præterea requiritur forma quæ veluti præsit omnibus illis facultatibus et accidentibus, et sit fons omnium actionum, et naturalium motuum talis entis, et in qua tota illa varietas accidentium et potentiarum radicem et quamdam unitatem habeat; ergo eadem ratione in reliquis entibus naturalibus necessaria est aliqua forma substantialis distincta ab accidentibus, et intimior ac perfectior illis. Tertio, eodem exemplo constat generationem et corruptionem hominis substantialem non consistere in acquisitione vel amissione aliquorum accidentium, sed in unione vel disjunctione animæ rationalis substantialiter informantis corpus humanum, ad quam præparant accidentia quædam, quibus sublatis, anima recedit, et homo corrumpitur; ergo eodem modo intelligendum est fieri corruptionem et generationem aliorum entium naturalium. Nam, quantum experientia colligi

potest, idem modus est generationis et corruptionis in aliis rebus, qui est in homine, excepta differentia in perfectione et subsistentia formæ humanæ, quam ex modo generationis et corruptionis non colligeremus, nisi aliunde nobis nota esset. Et propterea dicitur Ecclesiast. 3: *Unus interitus est hominis, et jumentorum, et æqua utriusque conditio, sicut moritur homo, ita et illa moriuntur*, etc. Denique omnia indicia et signa substantialis compositionis, quæ in homine cogitari possunt, sunt in aliis entibus naturalibus, et præsertim in animantibus, ut ex sequente ratione constabit.

Substantialis formæ indicia varia.

8. *Reductio alterati passi in pristinum statum.*—Secunda ergo ratio principalis sumitur ex variis indiciis, ortis ex accidentibus et operationibus entium naturalium, quæ indicant latere sub illis formam substantialem. Primum cernitur etiam in elementis; nam si aqua, verbi gratia, calefiat, et postea removeatur agens, ab intrinseco reducitur ad pristinam frigiditatem, ut experimento constat; ergo signum est esse in aqua aliquod intimius principium, a quo iterum manat intensus frigoris, subiectis extrinsecis impedimentis; illud autem principium non potest esse nisi forma substantialis; ergo. Consequentia probatur, quia nullum potest esse extrinsecum principium illius eductionis, tum quia, si illa reductio esset ab extrinseco, non esset per se ac necessaria, sed ex accidente, prout extrinsecum agens casu occurreret; tum etiam quia, discurrendo per omnia principia extrinseca, quæ communiter occurrunt, nullum est a quo possit illa actio provenire, quia proxime solum occurrere solet aer circumstantis, qui vel naturaliter non est tam frigidus, sicut aqua, vel ex accidente relinqui solet æque calidus ac ipsa aqua; unde ipse etiam se reducit ad pristinum statum, quantum potest; remote vero solum interveniunt causæ coelestes et universales, quæ ex se non sunt determinatæ ad hujusmodi actionem, ut notum est.

9. *Varia talis reductionis causæ refelluntur.*—Secundum vero antecedens, scilicet, nullam aliam causam intrinsecam illius actionis excogitari posse præter ipsam aquæ formam, probatur, nam quænam erit illa? Dicunt aliqui in quibusdam partibus aquæ semper manere intensus frigus, et ab illis partibus alias, quæ calefactæ fuerunt, frige-

fieri, quod probabile censet Cajetan., 4 part., quæst. 54, art. 3; et tribuitur Averroi, 2 de Anima, com. 4. Sed hoc frivolum est, et contra experientiam; sensu enim percipimus totam aquam infusam vasi alicui, esse valde calidam, quacunque ex parte attingatur; si autem essent aliquæ partes adeo frigida, vel perciperentur sensu, vel saltem temperarent in aliqua parte aquæ caloris sensum; neutrum autem fit. Est etiam contra rationem physicam, nam tota aqua secundum omnes suas partes est uniformiter difformiter applicata igni naturaliter agenti; ergo secundum omnes partes eodem modo patitur uniformiter; quid enim est quod posset, vel actionem illam impedire, vel ita interrompere, ut in quibusdam partibus fieret, et non in aliis? Item, vel illæ partes, quæ frigus retinere dicuntur, possunt calefieri, vel non; si non, ergo neque corrumpi poterunt; si vero possunt calefieri, ergo si tota aqua est sufficienter applicata igni, etiam illæ calefient, vel certe dari potest status in quo illa potentia reductur in actum, et illo posito, adhuc illa aqua reducitur ad pristinam frigiditatem remoto agente contrario, dummodo ad corruptionem aquæ perventum non sit.

10. Alii respondent, illam actionem non provenire ab aliquo principio distincto a frigiditate; semper enim manet frigiditas in aliquo gradu, et ipsamet statim ac non impeditur, se revocat in pristinum statum. Possunt enim in ipsamet frigiditate duo distingui, scilicet, essentia, et modus intensionis; et essentia semper manet integra, etiamsi intensio minuatur, ideoque potest ab eadem essentia modus intensionis manare. Sed hæc responsio etiam est falsa. Primo, quia non potest a qualitate remissa intensior gradus procedere, alioqui etiam aer sese efficeret summæ calidum, et sic de omnibus aliis rebus. Secundo, quia sæpe contingit plures gradus caloris esse in aqua quam frigoris; ergo, etiam remoto extrinseco agente, non posset frigiditas vincere calorem intensum, quia nullo modo a subjecto juvaretur, cum sola materia de se indifferens sit ad utrumque accidens. Tertio, quia alias nunquam frigus et calor in gradibus remissis possent quietam manere in eodem subjecto, sed semper altera qualitas alteram expelleret, se perficiendo usque ad ultimam intensionem, quia ex parte subjecti (si solum esset materia prima) nullum esset impedimentum, et supponimus omnia alia extrinseca esse sublata.

11. *In elementis nullæ qualitates virtualiter primas continent.*—Alii tandem respondent¹, necessarium quidem esse aliud principium internum prius frigiditate, quod integrum maneat, etiamsi frigiditas remittatur, a quo illa reductio derivetur; negant tamen illud principium esse formam substantialem, nam ab illa non posset immediate provenire alteratio, sed dicunt esse qualitatem quamdam superioris rationis, virtute continentem primas qualitates sensibiles. Veruntamen hæc sententia duobus modis intelligi potest: primo, non negando formam substantialem, sed ponendo illam qualitatem virtualementem inter formam substantialem et primas qualitates sensibiles, et in hoc sensu non repugnat veritati, quam probare intendimus; enervat tamen rationem, quam prosequimur, et præterea rejicienda est tanquam supervacanea, et gratis conficta, multiplicat enim qualitates sine fundamento vel experientia ulla, nam emanatio accidentis ab intrinseca forma non indiget alio accidente intermedio, alias procederetur in infinitum. Item, quia repugnat dari in elementis aliquas qualitates priores primis; sunt autem, teste Aristotele, primæ qualitates elementorum formalis calor, frigiditas, etc. Unde licet fortasse in mistis interdum detur qualitas virtute continens calorem, aut frigus, illa tamen et est posterior temperamento primarum qualitatum connaturali misto, et non est ad intrinsecam dimanationem primarum qualitatum in eodem subjecto, sed ad efficiendum propria actione in extrinseca subjecta. Aliter potest intelligi illa responsio, ita ut intendat e medio auferre formam substantialem, et loco illius ponere qualitatem. In hoc autem sensu intellecta, facile refutatur, quia illa qualitas immediate et per se non sentitur, sed ex hoc effectu naturalis dimanationis dignoscitur; quo ergo fundamento dicitur, illud internum principium esse qualitatem accidentalem, et non formam substantialem? Item illud principium est primus actus materiæ, complens cum illa hoc ens naturale, quod aquam appellamus; ergo est actus substantialis, et non accidentalis. Item, illa forma non solum est radix frigoris, sed etiam humiditatis, densitatis, et aliarum proprietatum quas elementum aquæ requirit; nam de illis potest fieri idem argumentum, quod si per actionem contrariam ab illo naturali statu, quem aqua

postulat, immutentur, statim ac contrarium recedit, ad naturalem statum revertuntur; ergo habent aliam priorem formam, a qua derivantur, quæ immutata maneat; ergo vel singulis respondent singulæ formæ radicales (ut ita dicam) aut virtuales, quod natura abhorret, et est omnino superfluum, vel est una forma, in qua omnes illæ proprietates radicantur et quasi colligantur, quod est verissimum; ergo illa forma non est accidentalis, sed superioris ordinis. Est ergo forma substantialis, a qua talis reductio provenit, ut communis habet sententia, Avicennæ, lib. 4 Suffic., c. 5; Soncinæ, 9 Metaph., q. 8; Soto, 2 Physic., q. 1, et aliorum.

12. Atque hinc sumi potest aliud indicium, quod est confirmatio præcedentis, nam fere evidenti experimento constat etiam in his rebus inanimatis aut elementis, corruptionem substantialem esse distinctam ab alteratione; loquor in specie de inanimatis, ut a fortiori sit inductio universalis; quoniam in rebus animatis est res evidentiore, ut patebit. Experimur itaque, alterationem, ut, verbi gratia, calefactionem aquæ, aut ferri, interdum esse adeo vehementem, ut intensissimus calor in eis sentiatur, et nihilominus si actio contrarii agentis cesset, res illæ manent vel integræ, vel fere integræ in substantia sua, et facile etiam ad accidentalem statum revertuntur; interdum vero adeo procedit alteratio, ut omnimoda transmutatio rei fiat, ita ut quamvis removeatur agens, nunquam possit passum illud ad pristinum statum redire, neque priores actiones aut similia accidentia recuperare; interdum etiam in viliores substantiam sensibilem, ut cineres, scoriam, etc., mutatur; nonnunquam vero omnino consumitur insensibiliter, quia in aliud corpus subtilius et insensibile transformatur; ergo signum evidens est alterationem interdum esse puram, et manere intra latitudinem mutationis accidentalis, interdum vero habere conjunctam majorem rei mutationem. Hæc autem non potest esse alia, nisi quia ipsum substantiale compositum dissolvitur, recedente forma substantiali; dantur ergo substantiales formæ. Probatur ultima subsumptio, quia si tota substantia rei semper maneret æque integra, quantumcunque procederet alteratio, ipsa de se semper haberet eandem habitudinem ad accidentia; ergo vel semper post quamcunque alterationem maneret quietam sub quibuscunque accidentibus, quantum esset ex se, et remoto contrario

¹ Javel., 8 Metaph., q. 9.

agente, vel certe remotis eisdem agentibus semper rediret ad eadem accidentia.

13. Et confirmatur hæc ratio, nam videmus quædam accidentia esse ita inseparabilia ab aliquibus subjectis, ut si illa auferantur, vel nimium diminuantur, omnimoda transmutatio fiat in subjectis, ita ut non possint per intrinsecam vim ad pristinum statum redire; ergo illa inseparabilitas provenit ex connexionione talium accidentium cum aliquo principio interno talium rerum. Quod non potest esse materia prima, seu illud primum subjectum, quod manet sub omni transmutatione, quia respectu illius nullum est accidens inseparabile, ex his quæ possunt per alterationem acquiri vel amitti. Neque etiam illud principium potest esse aliquod accidens, si sit sermo de primo et radicali principio; nam, licet unum accidens sit inseparabile respectu alterius, ut raritas respectu caloris, vel albedo respectu talis temperamenti primarum qualitatum, illud tamen temperamentum est inseparabile ab alia priori forma naturæ suæ relicta; sistendum ergo necessarium est in aliqua forma, quæ sit prima respectu accidentium inseparabilium; illa ergo est forma substantialis et non accidentalis, cum constituat propriam essentiam, cui proprietates accidentales connaturaliter et inseparabiliter insunt.

14. *Subordinatio proprietatum inter se indicium formæ substantialis.* — Tandem formari potest ex hoc indicio alia ratio, quia in uno ente naturali multæ proprietates conjunguntur, quæ interdum ita sunt inter se subordinatæ, ut una ab altera oriatur, ut voluntas ab intellectu; interdum vero inter se non habent subordinatorem, ut calor et humiditas in aere, albedo et dulcedo in lacte, vel plures sensus in animali; ergo hæc multitudo et varietas proprietatum, præsertim quando posteriori modo se habent, requirit unam formam, in qua omnes uniantur; alioqui essent mere accidentaliter congregatæ in eodem subjecto, et una omnino sublata, non propterea recederet alia; at oppositum constat experientia; ergo signum est, talia accidentia in tali numero, pondere, et mensura in tali subjecto et ente requisita, non habere illam connexionem respectu solius primi subjecti, seu materiæ primæ, sed respectu alicujus compositi, quod ratione formæ illum accidentium inter se ordinem requirit. Soletque hæc ratio specialiter confirmari in corporibus mixtis, in quibus vide-

mus accidentia contraria ad certos gradus redacta in eodem misto conservari; id autem non potest provenire ex ipsis qualitatibus, ut per se satis constat, cum potius natura sua pugnent. Neque etiam provenit a causa extrinseca, neque a materia, ut facile patet; ergo oportet ut proveniat a forma. Verumtamen hæc confirmatio vel nullam omnino habet vim, vel non est distincta ratio a præcedentibus, nam quatuor qualitates primæ ad eam temperiem redactæ, in qua possint simul esse in eodem subjecto, ut in eo perpetuo conserventur in eodem statu, non indigent alia interna causa vel principio, sed sola remotione extrinseci agentis corruptentis, quia illæ qualitates in eo gradu constitutæ, nec sunt proprie contrariæ, neque possunt inter se habere actionem; imo, si eam habere possent, non posset forma substantialis eam impedire aut conciliare. Quo fit ut in viventibus, etiam in homine, ubi forma est maxime una, non possit impedire actionem inter partes heterogeneas, quia, licet in singulis partibus qualitates sint ita temperatæ, ut inter se consentiant respectu sui proprii subjecti, non vero sunt ita temperatæ respectu qualitatum alterius partis dissimilis. Ex hac ergo conservatione temperamenti, ex contrariis qualitatibus constante, præcise sumpta, non infertur forma substantialis. Infertur tamen optime ex eo quod in hujusmodi temperamento non solum permittuntur (ut ita dicam) qualitates manere in eo gradu, sed etiam in eo ita connectuntur, et ita illum requirunt, ut si altera earum extrinsecus vel augeatur, vel minuatur, remoto extrinseco agente, statim ad priorem proportionem temperamentum redeat, quod maxime cernitur in animalibus; hoc ergo est signum evidens esse tale temperamentum alicujus formæ, in qua illæ qualitates connectuntur. Hoc autem signum coincidit cum illo de reductione rei ad naturalem statum.

15. *Quod res unum intense agens, in aliorum actione remittatur, signum substantialis formæ.* — Ultimo confirmatur hæc ratio alio indicio, sumpto ex actione quarundam rerum naturalium; experimur enim rem aliquam habentem plures operandi facultates, dum intense per unam operatur, impediri ne per aliam operari possit, aut ne cum tanto conatu; ergo est signum illas facultates esse subordinatas eidem formæ, quæ per eas principaliter operatur; nam si nullam subordinatorem inter se haberent, neque cum aliquo

communi principio, quælibet earum haberet suam operationem independentem ab alia, neque esset ulla ratio cur conatus unius impediret conatum alterius magis quam si essent in diversis subjectis; at vero ex subordinatone ad eandem formam redditur optima ratio, quia cum illa sit finitæ virtutis, dum intense applicatur ad unam operationem, distrahitur ab altera, et tanto conatu potest uni incumbere, ut ibi exhauriatur ejus virtus. Antecedens declaratur ab aliquibus, in rebus seu agentibus naturalibus, quæ dum intense agunt ad vincendum contrarium, sese non possunt omnino tueri, quin aliqua ex parte vincantur vel patientur a contrario. Verumtamen hæc experientia de repassione agentium naturalium non provenit ex subordinatone plurium facultatum ad unam formam, sed ex eo quod res non est semper æque potens ad resistendum, ac est ad agendum. Unde etiam ferrum calidissimum, dum calefacit aquam, ab ea repatitur, quamvis forma ferri nihil prorsus ad illam actionem conferat; imo ibi non intercedunt operationes diversarum facultatum, sed actio unius qualitatis, scilicet caloris, et passio eidem aliqua ex parte contraria, quæ ex eo provenit, quod calor non est tam potens ad resistendum, sicut ad agendum. Quocirca in rebus inanimatis vix credo posse inveniri experimentum aliquod, quo illud antecedens probetur, quia in actionibus accidentalibus, quæ a vita non procedunt, non videtur proxime intercedere aliquis concursus formæ substantialis, ratione cujus remittatur actio unius facultatis ex conatu alterius. In viventibus autem, et præsertim in nobis, experimur manifeste hujusmodi effectum; interdum enim interior cogitatio attentata impedit ne res etiam præsentis videamus; imo et actionem nutritivæ partis impedire solet diuturna meditatio. Neque refert, si quis dicat hoc provenire ex concursu spirituum vitalium, qui necessarii sunt ad operationes harum facultatum, et dum ad unam confluant, aliam destituunt: tum quia ipsemet concursus spirituum vitalium ad unam facultatem potius, quam ad aliam, est signum unius formæ utentis ipsis spiritibus et facultatibus ad duas actiones, alias nulla esset ratio cur spiritus magis ad unam facultatem confluerent, quam ad aliam; tum etiam quia intellectualis operatio non fit mediis spiritibus, et tamen conatus et attentio ad illam impedit inferiores actiones. Nec potest hoc tribui cooperationi phantasie, quæ requirit

spirituum concursum; nam intellectualis attentio, præsertim si sit vehemens, et circa res superioris ordinis, etiam ipsam phantasie actionem valde minuit; ergo non provenit ex spiritibus, sed ex occupatione ejusdem animæ circa aliquam operationem.

Formæ substantialis causæ ipsam clare ostendunt.

16. *Substantialem formam esse non repugnat.* — Tertia ratio principalis reddi potest a priori ex propriis causis formæ substantialis, quæ sunt finalis, efficiens et materialis; nam formalem non habet, cum sit ipsamet forma; unde ex ipsa nulla potest sumi positiva ratio. Possumus tamen supponere, ex parte ejus nullam esse repugnantiam, quod tale genus entis vel substantiæ incompletæ detur in rerum natura; quæ enim repugnantia in hoc fingi aut excogitari potest? Item, quia non repugnat dari in rerum natura actus substantiales supremi ordinis, qui sint subsistentes, et non informantes, ut Angeli, et actum substantialem medii ordinis, qui simul sit subsistens et actuans seu informans, ut de anima rationali dictum est; ergo non repugnat dari actus substantiales infimi ordinis, id est, qui sint actus actuantes, et non integre subsistentes, et hos vocavimus formas substantiales. Item, vel repugnaret talis actus, quia actus est, vel quia substantialis est, vel quia hæc duo in eadem re conjungi repugnat; nihil horum potest cum probabilitate dici: ergo nec repugnat dari substantialem formam quantum est ex parte ejus. Quod si ex parte ejus non repugnat, statim facile probabitur, ex aliis causis, vel non repugnare, vel etiam esse necessariam. Duæ primæ partes primi antecedentis per se notæ videntur. Prima quidem, quia per se notum est dari in rebus entitates, quæ sunt actus et perfectiones aliarum; sic enim candor est actus albi, et intellectio intelligentis. Secunda vero, quia etiam est per se notum dari in rebus entitates substantiales, cum hæc sint aliarum omnium fundamentum. Probanda ergo superest tertia pars, quod nimirum has duas proprietates seu rationes in eadem entitate conjungi non repugnet; hoc autem patet, tum quia nihil in altera illarum rationum assignari potest, quod cum altera intrinsece repugnet; tum etiam quia ratio actus ex se perfectionem dicit; ergo si illi non repugnat conjungi cum esse accidentali, cur repugnat cum substantiali copulari? tum denique quia, cum ratio